

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

**XVI Міжнародна наукова конференція
“ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ
ТА МИТА”**

27–28 жовтня 2022 р.

**Дніпро
2022**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ**

XVI Міжнародна наукова конференція

**“ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ
ТА МИТА”**

27–28 жовтня 2022 р.

**Дніпро
2022**

Історія торгівлі, податків та мита : матеріали XVI Міжнародної наукової конференції. – Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2022. – 245 с.

У збірнику опубліковані тези доповідей учасників XVI Міжнародної наукової конференції “Історія торгівлі, податків та мита”, присвячені конкретно-історичним, історіографічним та джерелознавчим аспектам розвитку торгівлі, справляння податків та зборів, митних органів окремих держав та міжнародних організацій від стародавніх часів до сьогодення.

ОРГКОМІТЕТ
XVI Міжнародної наукової конференції
“ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ ТА МИТА”

Головуючі:

Смолій В. А., д.і.н., академік НАН України, директор Інституту історії України Національної академії наук України;

Ченцов В. В., д.і.н., д.держ.упр., проф., перший проректор Університету митної справи та фінансів.

Заступники головуючих:

Дячок О. О., к.і.н., доц., доцент кафедри історії та теорії держави і права Університету митної справи та фінансів;

Колесников К. М., д.і.н., проф., завідувач кафедри історії та теорії держави і права Університету митної справи та фінансів;

Приймаченко Д. В., д.ю.н., проф., проректор з наукової роботи Університету митної справи та фінансів;

Шевченко В. В., кандидатка історичних наук, старша наукова співробітниця відділу історії України XIX – початку XX ст. Інституту історії України НАН України.

Члени організаційного комітету:

Блануца А. В., к.і.н., старший науковий співробітник відділу історії України середніх віків та раннього нового часу Інституту історії України Національної академії наук України;

Дерев'янка Т. П., заступниця начальника відділу документаційного забезпечення Університету митної справи та фінансів;

Марценюк О. О., к.держ.упр., керівниця навчально-наукового центру Університету митної справи та фінансів;

Морозов О. В., д.і.н., доц., професор кафедри історії та теорії держави і права Університету митної справи та фінансів;

Разживін В. М., PhD в галузі економіки, начальник відділу міжнародних зв'язків Університету митної справи та фінансів.

ISBN 978-966-328-193-3

© Колектив авторів, 2022

© Університет митної справи та фінансів, 2022

© Інститут історії України, 2022

ЗМІСТ

Боровик П. М., Мізерака Я. О. Значення досліджень Ф. К. Горб-Ромашкевича для формування сучасного механізму земельного оподаткування в Україні	8
Дячок О. О. Розвиток торгівлі, оподаткування, митних відносин на сторінках “Українського історичного журналу” (1992–2008 рр.) ..	9
Walkowski G. K. Układ handlowo-celny pomiędzy ksiązętami polskimi a Zakonem krzyżackim z roku 1243	13
Котельницький Н. А. Стаття М. Константиновича та Н. Волк-Карачевського “О новых основаниях губурнской раскладки по уездам Черниговской губурнии” як джерело з історії формування податкової політики земського ліберального руху на півночі Лівобережної України (80-ті рр. ХІХ ст.)	19
Шишпанова Н. О., Нехайчик Є. Є. Історія торгівлі у державах Стародавнього світу	22
Данильчук О. В. Окремі аспекти історичного розвитку оподаткування в стародавні часи	23
Марків Т. В., Морозов О. В. Зовнішньоторговельний фактор колонізації Північного Причорномор’я у VII–V ст. до н. е.	25
Czyżowicz W. Celnictwo w staroindyjskim traktacie “Artthaśastra”	27
Василинич І. Ю. “Данський податок” в історії Англійського та Франкського королівств IX–XI ст.	30
Кіреєв Д. О. Торговельний світ вікінгів	31
Бульбатенко Є. Ю. Зародження митниці Київської Русі	34
Кадала В. В. Окремі історичні аспекти початкового етапу розвитку митної справи в Україні	36
Макаренко А. С. Український бурштиновий шлях: історія та сучасність	38
Лоза А. Ю. Торгова комунікація “із варяг у греки”	39
Ніжебецький М. О. Внутрішня та зовнішня торгівля Київської Русі	41
Підченко Є. М. Торговля Київської Русі	43
Кропова К. В. Значення “Шовкового шляху” в історії цивілізацій ...	44
Левада О. М., Прохорова Л. А. Значення Великого шовкового шляху в торгових відносинах Сходу та Заходу	46
Санжаров В. А., Бинюк Н. М. Десятина в середньовічному канонічному праві	48
Могиленко К. А. Історичні особливості митної справи в Європі	50
Пишний І. В. Ганзейський союз	52
Струкуленко А. С., Шалобудов В. М. Нові свідчення східної торгівлі ХІV ст. із Нижнього Присамар’я	54
Морозов О. В. Фіскальні джерела Англії на першому етапі Столітньої війни 1337–1347 рр.	56

Пилипенко О. Є. Митна політика уряду Російської імперії та її вплив на розвиток зовнішньої торгівлі Наддніпрянської України у другій половині XIX – на початку XX ст.	103
Біла К. В. “Мирські капітали”: до питання джерел наповнення бюджетів органів селянського самоврядування в Україні у другій половині XIX ст.	105
Ніколайчук Д. О. Одеська комісія інспекторів акціонерних страхових товариств	108
Шевченко В. В. Товариства благоустрою у боротьбі за фінансові ресурси: кейс промислових поселень Донбасу і Придніпров’я (початок XX ст.)	109
Latawiec К. Południowo-Zachodni Rewir Celny w latach 1912–1918. Struktury-kompetencje-ludzie	112
Силка О. З. Торговельна складова у діяльності Золотоніської “Просвіти” у 1917–1918 рр.	113
Дейнеко С. М. Дипломатична пошта та її вміст (на матеріалах Харківської митниці, 1922 р.)	115
Куча Е. В. Як працювала американська алкогольна торгівля в епоху сухого закону	118
Калюжна А. О. Податкова система за радянських часів	120
Македон В. В. Ретроспектива становлення міжнародної торгівлі США	122
Фрадинський О. А. Вартісна структура ленд-лізу зі США в СРСР протягом 1941–1945 рр.	124
Ходченко О. Є. Lend-lease act 1.0 and land-lease act 2.0 як важлива складова допомоги у війні	126
Шамова Д. В. Фарцовка по-“одеськи” та її особливості	128
Соколов А. В., Резнікова Е. Р. Розвиток митної справи в Україні: історичний ракурс	130
Самофатов М. І. Італійське економічне диво та європейська інтеграція	132
Каківкіна О. М. Дніпропетровщина у торговельних зв’язках СРСР і Великої Британії у 1960–1980-х рр.	134
Мазур О. О. Роль упровадження нових форм кооперації та колективного підряду в реалізації завдань Продовольчої програми 1982 р. в Україні	136
Архирейський Д. В. Контрабанда як маркер політичного режиму (на прикладі СРСР)	138
Пивоваренко О. А. Антропология бренду українського сала	140
Макарова С. О. Доктрини походження сервісної моделі держави ...	143
Гузенко О. П. Окреслення історичних сегментів першого етапу розвитку правового становлення митного контролю в Україні	145

вдосконалення митної інфраструктури; вдосконалення інформаційно-технічного забезпечення; зміцнення кадрового потенціалу та посилення антикорупційної діяльності; розвиток соціальної сфери; вдосконалення організаційно-управлінської діяльності.

ПОВЕДІНКОВО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОЗНАКИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОДАТКІВ

Барабаш Леся Віталіївна

Уманський національний університет садівництва (м. Умань)

Виникнення та розвиток податків нерозривно пов'язані зі становленням державного устрою суспільства. Відтак цілком логічно, що й трактуються переважно вони як суто економічна категорія, виступаючи наразі не лише як ефективне та відносно стабільне джерело доходів бюджетів різних рівнів, а й потужним регулятором економіки. Відтак і сформувався сучасне уявлення про податки як «невід'ємний атрибут функціонування держави», якому властиві чотири сутнісні підходи, що визначають його природу: філософський, фінансово-економічний, соціально-економічний та правовий. І саме дану варіативність підтримує більшість сучасних вчених-фінансистів, які розглядають податок виключно крізь призму бюджету та пов'язаних з цим відносин між сторонами-учасниками. Однак існує ще один вектор функціонування податків, сприйняття та виокремлення якого необхідне, аби поглибити логіку пізнання – поведінково-психологічний.

Поведінковий підхід до трактування сутності та розгляду причин появи та розвитку податків задекларований світовою наукою лише у 50-х роках ХХ століття. Започаткував його Дж. Катона, і мав він на меті продемонструвати силу комбінування психології й економіки. Вчений зауважував, що «...психологічні чинники та традиційні економічні фактори переплітаються в одній єдиній моделі і повинні вивчатися разом, щоб зрозуміти економічну поведінку». А передумовою формування такого підходу стала гіперінфляція у Німеччині в 1923 році, що, на думку вченого, була спричинена результатом масової істерики. Також дослідник вважав, що існує різниця у сприйнятті економічних процесів через людину та через психологічний аналіз формування її рішень і дій, що доводило залежність економічних процесів від поведінки людей, точніше – різних моделей їхньої поведінки.

Трансформація сутності податків і причин, що на них впливають, розглядалася вченими давно та з різних позицій економічних процесів і пов'язаних з ними площин, однак ніколи з точки зору поведінкових і психологічних спонукань. Відтак усім відомо, що ще з ранніх історичних часів Стародавнього Сходу в економічній площині податки перейшли від форми добровільного пожертвування до узаконених джерел покриття витрат, передусім – воєнних. Проте і в першому випадку, і в другому існує ще один фактор: потреба у захисті й обороні, тобто первинна психологічна потреба, яку можна було реалізувати через економічні важелі впливу.

З розвитком державного устрою, змінюються і наукові підходи до трактування сутності податків і їх призначення. Зокрема, вчення меркантилістів і фізіократів уже визначають основні принципи оподаткування, зауважуючи при цьому на необхідності пропорційного оподаткування та його оптимізації, а також на впливі податків на розвиток й ефективність виробництва. І знову можемо бачити психолого-поведінкові маркери змін: неготовність громадян втрачати частку власних доходів чи статків вимагає пошуку варіантів добровільного їх акумулювання. Про це свідчить, зокрема, заміна загального підходу на пропорційний.

Прихильники маржиналізму, кейнсіанства й інституціоналізму, зважаючи на економічний розвиток держави та суспільства, продовжили пошуки оптимального оподаткування, зокрема у площині з'ясування впливу на результативність виробництва пропорційного та прогресивного оподаткування, а також через співвідношення прямих і непрямих податків. І доки намагалися з'ясувати економічні причини ситуації, психологічні чинники вже окреслили результат: свідоме та підсвідоме небажання втрат індивідуума реалізувалося у відчуття несправедливості, частково нівелювати яке допомогла прогресивність податків, а приховані витрати, що несуть у собі непрямі податки, створили ілюзію їх відсутності.

Податкові вчення ХХ століття, по суті, абсолютно не змінилися економічно, однак набули кількох ознак, що мали на меті, перш за все, досягнення належного психолого-поведінкових цілей: проводяться податкові реформи, метою яких є зменшення податків; бюджетна, податкова та грошово-кредитна політика переплітаються та тісно взаємодіють; податок стає інструментом ціноутворення, а платники – набувають можливості вплинути на оподаткування шляхом його законодавчого регулювання. Таким чином створюється психологічна ілюзія можливості впливу та водночас забезпечується відчуття справедливості оподаткування.

МИТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Безрукова Наталія Валеріївна

*Національний університет "Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка" (м. Полтава)*

Свічкарь Віталій Анатолійович

*Національний університет "Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка" (м. Полтава)*

Митне регулювання як функція держави в умовах інтеграції та глобалізації зазнає внутрішніх трансформацій, факторами яких виступають як національні, так і наднаціональні процеси. Вони відбуваються вже кілька десятиліть. По-перше, за допомогою митного регулювання відбувається певне подолання невизначеності та зменшення ризиків. По-друге, митне регулювання виходить за межі національних кордонів та стає інструментом глобалізації. По-третє, елементи митного регулювання наднаціонального рівня іноді входять в протиріччя з національними інтересами. Безперечно, зазначені питання потребують як теоретичного, так і практичного вирішення.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

XVI Міжнародна наукова конференція

“ІСТОРІЯ ТОРГІВЛІ, ПОДАТКІВ ТА МИТА”

27–28 жовтня 2022 р.

Упорядкування Дячка О. О.

Матеріали подано в авторській редакції.

**Підписано до друку 26.10.2022. Формат 60×84 1/16. Папір офсетний.
Ум. друк. арк. 15,31. Облік.-вид. арк. 13,61. Тираж 100 прим.
Замовлення № 70.**

**Дніпро: Університет митної справи та фінансів
(свідоцтво про видавничу діяльність ДК № 6198 від 24.05.2018 р.).
49000, м. Дніпро, вул. Володимира Вернадського, 2/4**